

Н. С. Орлова

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Київського національного торговельно-економічного університету

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано необхідність формування та вдосконалення механізмів забезпечення інформаційної політики як пріоритетного складника у реалізації державної політики та ефективного функціонування системи національної безпеки України.

Метою статті є визначення напрямів державної політики забезпечення інформаційної безпеки для реалізації завдань інформаційної політики у системі національної безпеки України. У статті визначено основні цілі, принципи забезпечення, інструменти реалізації (доктрини, концепції, стратегії) та елементи національної безпеки України.

Доведено, що державна політика забезпечення інформаційної безпеки України є важливим складником політики національної безпеки у сучасних умовах реформування публічного управління. У роботі визначено проблеми та основні ознаки інформаційної сфери України, особливості інформаційної політики держави та основні завдання Міністерства цифрової трансформації України. У статті обґрунтовано важливість аналізу та оцінки інформаційної безпеки у глобальному вимірі. Визначено показники оцінки інформаційної безпеки в міжнародній інформаційній політиці, які надаються міжнародними організаціями (ООН, ОБСЄ): E-Government Development Index, National Cyber Security Index, Global Cybersecurity Index.

На основі досліджень виокремлено пріоритетні напрями розвитку цифрової політики в Україні та практичні рекомендації щодо реалізації завдань інформаційної політики щодо покращення інформаційної безпеки держави: стимулювання економіки та залучення інвестицій для трансформації вітчизняних індустрій за рахунок їх «цифровізації»; наближення «цифрових» технологій до громадян шляхом забезпечення їх доступу до широкосмугового інтернету, створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу; координація органів влади в питаннях комунікації та поширення інформації; підготовка сучасних спеціалістів у сфері ІТ-комунікацій; підвищення рівня інформаційної безпеки на національному та міжнародному рівні.

Ключові слова: державна політика, інформаційна політика, цифрова стратегія, електронне врядування, цифрова економіка.

Постановка проблеми. Інформаційна безпека є складним, системним, багаторівневим явищем, на стан якого впливають зовнішні і внутрішні чинники, зокрема політична обстановка у світі; внутрішньополітична обстановка в державі; стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни. Загрози інформаційній безпеці супроводжують виникнення й реалізацію загроз в економічній і політичній сферах, у сфері виконання функцій держави. Розробка заходів держави щодо забезпечення інформаційної безпеки громадян, суспільства і держави – один із найважливіших пріоритетів публічного управління в цій сфері, що вимагає взаємодії між державними органами та ролі

держави у розвитку приватного сектору. На рівні практичної реалізації інформаційна політика держави в сучасній Україні відзначається різноспрямованістю, не координованістю діяльності різних відомств, непослідовністю та непрозорістю в реалізації намечених заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів розвитку системи національної безпеки України присвячені роботи багатьох науковців. Сучасні вітчизняні науковці, правознавці та фахівці з державного управління, зокрема О.В. Адамчук [1], О.В. Глазов [2], О.М. Дмитренко [1], В.Т. Колесник [3], Ю.В. Нікітін [4], П.Я. Пригунов [3], С.В. Салюк [1], А.В. Янчук [3], дослідили проблему забез-

печення національної безпеки України на різних етапах її становлення та розвитку як незалежної та демократичної держави. Однак недостатнім є висвітлення питань у вітчизняній літературі, що пов'язані саме з визначенням механізмів формування та розвитку інформаційної безпеки як пріоритетного складника національної безпеки України.

Мета статті. Головною метою статті є визначення напрямів державної політики забезпечення інформаційної безпеки для реалізації завдань інформаційної політики у системі національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Проблема національної безпеки держави має важливе значення в контексті загального розвитку країни та реалізації її національних інтересів. Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в різних сферах життєдіяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує стійкий розвиток країни [2].

Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, Закони України «Про національну безпеку України», інші закони, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти [5].

До основних принципів забезпечення національної безпеки відносять верховенство права; пріоритет прав і свобод людини і громадянина; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; чітке розмежування повноважень і взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки [5].

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам [4].

Виділяють основні елементи структури національної безпеки: державну безпеку (характеризує рівень захищеності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз); громадську безпеку (захищеність особистості і суспільства переважно від внутрішніх загроз); техногенну безпеку (захищеність від загроз техногенного характеру); екологічну безпеку і захист від загроз стихійних лих; економічну безпеку; енергетичну безпеку; безпеку особистості; інформаційну безпеку [2].

Державна політика забезпечення інформаційної безпеки України є складником політики національної безпеки. Вона передбачає системну діяльність органів влади щодо надання гарантій інформаційної безпеки особі, соціальним групам і суспільству. Створення системи урядування, здатної до проведення системних реформ у країні з дотриманням принципів демократії, верховенства права, захисту прав людини та принципів гендерної рівності, інклюзивності та спільної участі, є однією з базових передумов успіху уряду.

Ситуація, що склалася у сфері публічного управління, свідчить про неефективність, непрозорість і закритість для фізичних і юридичних осіб у більшості країн Європейського Союзу (ЄС). Розвиток інформаційного суспільства в країнах ЄС і впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у сфері суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначаються ефективним функціонуванням електронного урядування в країні. У зв'язку з цим необхідно реалізувати таку державну політику, яка б забезпечила розвиток електронного урядування, здатна була б виробляти і надавати якісні публічні послуги громадянам, що повністю відповідатиме європейським стандартам публічного адміністрування.

На сучасному етапі розвитку інформаційну сферу України характеризують такі ознаки: низький рівень присутності в глобальному медіа-просторі, висока інформаційна залежність від іноземних держав та медіа-структур; наявності позитивної динаміки впровадження телекомунікаційних мереж та комп'ютеризації – ринкова стихійність цих процесів, низька керованість ними з боку держави; збереження відставання у сфері ІКТ, неврегульованість підготовки та працевлаштування в межах держави ІТ-спеціалістів; недостатня кількість спеціалістів у цьому питанні [6].

В Україні не сформована єдина інфраструктура міжвідомчого обміну даними в електронній

формі. Відомості в діючих державних інформаційно-аналітичних системах не доступні іншим органам державної влади для оперативного використання. Використання не документованих форматів даних, протоколів обміну, інших закритих інформаційних технологій і відсутність єдиних класифікаторів, довідників і схем даних обмежують можливість застосування автоматизованих засобів пошуку та аналітичної обробки інформації. Відсутня єдина система планування і моніторингу ефективності реалізації державних програм і проектів, а також доступ до цієї інформації громадян.

У 2018 році Урядом України було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затверджено план заходів щодо її реалізації. Основною метою документа є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» (цифрова стратегія) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах [7].

Створення у 2019 році Міністерства цифрової трансформації України дало можливості для реалізації цілей і завдань інформаційної політики держави, що допоможе створити правові та структурні передумови у сфері інформаційної безпеки: формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок і цифрових прав громадян; формування та реалізацію державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; формування та реалізацію державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг; формування та реалізацію державної політики у сфері електронних довірчих послуг; формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії; виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг [8].

Проблеми глобальної інформаційної безпеки посідають особливе місце в міжнародній

інформаційній політиці та відображаються у звітах міжнародних організацій (Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, ЄС та інші). E-Government Development Index (EGDI) є систематичною оцінкою використання інформаційних технологій для реформування державного сектору шляхом підвищення ефективності, прозорості, підзвітності, доступності до публічних послуг. Вона базується на трьох компонентах: індекс онлайн-послуг, індекс телекомунікаційної інфраструктури та індекс людського капіталу. Середній світовий EGDI зріс з 0,47 у 2014 році до 0,55 у 2018 році завдяки постійному вдосконаленню індексів своїх субкомпонентів. Це свідчить про те, що в усьому світі спостерігається стійкий прогрес вдосконалення електронного урядування та надання державних послуг в інтернеті. EGDI країн Європи складає 0,53 порівняно з показником Америки (0,59) та Азії (0,58) [9].

Наявність у країні показників оцінки інформаційної безпеки є свідченням того, що країна має визнаний набір заходів щодо забезпечення збалансованих і неупереджених даних про ефективність розвитку інформаційної безпеки. Для визначення рівня інформаційної безпеки використовують такі індекси:

1) National Cyber Security Index (NCSI) – глобальний індекс, розроблений e-Governance Academy, який вимірює готовність країн до запобігання реалізації фундаментальних загроз у сфері інформаційної безпеки, управління кіберінцидентами, злочинами та масштабними кіберкризами [10];

2) Global Cybersecurity Index (GCI) – індекс, що поєднує 25 показників для моніторингу та порівняння рівня зобов'язань країн з інформаційної безпеки відповідно до основних напрямів: правового, технічного, організаційного, нарощування потенціалу, співпраці. Метою GCI є допомогти країнам визначити сфери вдосконалення у галузі інформаційної безпеки, а також мотивувати їх на вжиття заходів для покращення рейтингу, таким чином допомагаючи підвищити загальний рівень інформаційної безпеки в усьому світі.

За «Глобальним індексом кібербезпеки» Україна у 2018 році посіла 54 місце серед 180 країн, випередивши такі країни СНД як Азербайджан (55), Білорусь (69), Вірменія (79), Таджикистан (107), Киргизстан (111) та Туркменістан (143) [11].

Висновки і пропозиції. Дослідження ролі інформаційної безпеки в системі національної безпеки надали можливості зробити висновки щодо пріоритетних напрямів розвитку цифрової політики в Україні та практичних рекомендацій щодо реалізації завдань інформаційної політики щодо покращення інформаційної безпеки держави.

Основними завданнями реалізації інформаційної політики держави для забезпечення стійкої системи національної безпеки країни є такі: стимулювання економіки та залучення інвестицій для трансформації вітчизняних індустрій за рахунок їх «цифровізації»; наближення «цифрових» технологій до громадян шляхом забезпечення доступу громадян до широкопального інтернету (особливо у селищах та невеликих містах); створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу; розвиток експорту «цифрової» продукції та послуг (ІТ-аутсорсинг); координація органів влади в питаннях комунікації та поширення інформації; підготовка сучасних спеціалістів в сфері ІТ-комунікацій; підвищення рівня інформаційної безпеки на національному та міжнародному рівні.

Список використаної літератури:

1. Адамчук О.В., Дмитренко О.М., Салюк С.В. Загальний аналіз різних аспектів національної безпеки України як поняття в сучасних наукових дослідженнях. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 4(63). С. 1–7.
2. Глазов О.В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. *Наукові праці*. 2011. Вип. 143. Т. 155. С. 42–46.
3. Янчук А.В., Пригунов П.Я., Колесник В.Т. Формування основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 84–88.
4. Нікітін Ю.В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу. *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 141–147.
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 07.12.2019).
6. Орлова Н.С., Яровой Т.С. Сучасні принципи та методи державної політики у сфері інформаційної безпеки. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*. 2019. № 3(84). С. 5–14.
7. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
8. Про нас. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/ministry> (дата звернення: 07.12.2019).
9. Орлова Н.С. Публічне управління у розвитку цифрової економіки України. *Концептуальні засади менеджменту та фінансів в умовах глобальної нестабільності* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Ірпінь, 14 березня 2019 р. Ірпінь, 2019. С. 458–461.
10. Global Cybersecurity Index 2018. International Telecommunication Union. URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2018-PDF-E.pdf (дата звернення: 07.12.2019).
11. Ukraine in global rating of cyber security. URL: <https://matrix-info.com/2019/10/09/ukrayina-v-globalnomu-rejtyngu-kiberbezpeky/> (дата звернення: 07.12.2019).

Orlova N. S. Information security in Ukraine's national security system

The article substantiates the necessity of forming and improving the mechanisms of providing information policy as a priority component in the implementation of government policy and effective functioning of the national security system of Ukraine. The purpose of the article is to determine the directions of the government information security policy for the implementation of information policy tasks in the national security system of Ukraine. The article defines the main goals, principles of security, instruments of implementation (doctrines, concepts, strategies) and elements of national security of Ukraine.

It is proved that the government policy of providing information security of Ukraine is a important component of the national security policy in the current conditions of public administration reform. The problems and main features of the information sphere of Ukraine, peculiarities of the information policy of the government and the main tasks of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine are defined in the paper. The importance of analysis and assessment of information security in the global dimension is also substantiated in the article. There is determined and provided indicators of information security evaluation in international information policy: E-Government Development Index, National Cyber Security Index, Global Cybersecurity Index.

The research highlights the priority areas of digital policy development in Ukraine and practical recommendations for the implementation of information policy objectives to improve the information security of the government: stimulating the economy and attracting investment for the transformation of domestic industries through their “digitalization”; bringing digital technologies closer to the public by providing citizens with broadband Internet access, creating new opportunities for realizing human capital, developing innovative, creative and “digital” industries and businesses; coordination of authorities in communication and information dissemination; training of modern specialists in the field of IT-communications; raising the level of information security at national and international level.

Key words: public policy, information policy, digital strategy, e-governance, digital economy.